

Zgodovina arhivistike na Slovenskem

JOŽE ŽONTAR

Do konca prve svetovne vojne je bila arhivska dejavnost v naših krajih tesno povezana z razvojem v habsburški monarhiji. Slovenija je bila namreč del avstrijskih dežel, manjši severovzhodni del pa je pripadal Ogrski. Tako kot v drugih avstrijskih deželah moremo tudi pri nas slediti začetkom vede o ravnanju z arhivi že v 17. stoletju, seveda holj v praksi kot v teoriji. Pri svojem delu so iskali regulatorji, pisarniški uradniki, ki so skrheli za končano spisovno gradivo, pregledne načine hranjenja in evidence arhivov, medtem ko so listine hranili praviloma ločeno v posebno varnih, ohokanih prostorih. Večkrat so uvajali tudi nove načine urejanja arhivov. Znani so regulatorji na Kranjskem in Štajerskem, ki so v arhivu deželnih stanov razbili serije spisov, prvotno odloženih v časovnem zaporedju in so jih uredili na novo po snovi. Kot pripomoček za uporabo so sestavljali inventarje, ki so jih sčasoma dopolnjevali. Preurejanje arhivov po snovi je bilo tedaj v avstrijskih deželah pravilo in še v prvih desetletjih 18. stoletja so izvajali obsežno novo inventarizacijo starih arhivov. V zadnji tretjini 18. stoletja (1786) je dvo-rna uredba naložila uradom razvrščanje zadev po snovi že takoj, ko so hile končane, niso pa razvili spisov, oblikovanih na osnovi stvari (Sachakten) kot v Nemčiji, ampak so ostali pri spisih, oblikovanih na osnovi posameznih zadev (Einzelfal-lakten), torej tako kot so jih oblikovali ob vpisu v spisovno evidenco, kar je imelo daljnosežne posledice na razvoj arhivske vede pri nas.¹

V prvi polovici 18. stoletja se je v večjih registraturah na Slovenskem že nahrlo toliko spisov, da so začeli razlikovati med starejšimi, le redkeje potrebnimi spisi, in med spisi tekočega poslovanja. Prihajalo je do zavestnega razločevanja med registraturo in arhivom in sčasoma do delitve med zgodovinskim in upravnim arhivom, kar je bilo povezano tudi s pojavom, da so starejše listine in spisi izgubljali svoj aktualen pomen, in jim je več ali manj ostal le zgodovinski pomen. To odmiranje je bilo histveno zvezano z razvojem pravnega reda in njegovega pojmovanja. Tudi razvoj zgodovinske vede, ki sta ga vzpodbudila prosvetljenstvo in romantika, je močno povečal interes zgodovinarjev za arhive in s pričetkom sistematičnega dela na zgodovino-pisju v prvi polovici 19. stoletja se je vzpo-

stavila trajna povezava med zgodovinopisjem in arhivi. To pa je tudi pospešilo ločevanje starejšega gradiva in ustanavljanje posebnih arhivskih ustanov za hrambo zgodovinskega gradiva. Razen tega je s političnimi spremembami v drugi polovici 19. stoletja zapora starih arhivov za znanost izgubila vsak pomen.

Ob spoznanju, da je arhivsko delo nekaj drugega kot pisarniško delo, so se pričeli z arhivi ukvarjati "znanstveni arhivarji", ki so upoštevali v prvi vrsti zgodovinski pomen arhivov. Glavna strokovna prohlema sta ostala urejanje in inventarizacija. Še vedno so preurejali že urejene arhive in razbijali fonde, toda ob upoštevanju potreb zgodovinopisja, kot pripomočke pa izdelovali inventarje in kataloge. Izkazalo pa se je, da so na ta način svojevoljno razbiti spisi postali v veliki meri nedostopni, ker so vsi obstoječi pisarniški pripomočki postali neuporabni. Brezizglednost, da bo preurejanje zadovoljivo končano, je privedla do uveljavljanja načela, da je potrebno kolikor mogoče ohraniti prvotno ureditev, zlasti še, ker se je v avstrijskih deželah v pisarniškem poslovanju trdno zasilral sistem kronološke serije zadev. To načelo je tudi na Slovenskem prevladalo le počasi in po nekkih oklevanjih in odklonih. Avstrija je dobila sčasoma v dunajskem Inštitutu za avstrijsko zgodovinsko raziskovanje (ustanovljenem 1854) eno prvih šol v Evropi, ki naj bi dajala tudi temeljna znanja za delo v arhivu. V sedemdesetih letih 19. stoletja je absolvent tega inštituta Peter Skohielski krajši čas preurejal po snovi spise kranjskih deželnih stanov. Nasprotno pa je proti koncu 19. stoletja zgodovinar Jurij Wallner v ljubljanskem deželnem arhivu, ki je pričel z delom leta 1887, zastopal danes priznana načelo prvotne ureditve. Nadaljnji zgodovinarji, ki so imeli pred očmi predvsem starejše gradivo in ki so mislili, da je mogoče to gradivo dosledno urediti po vschini, so se v praksi in teoriji še vračali k preurejanju po snovi (tudi takih arhivov, ki so bili že preurejeni po snovi, le da so si razporeditev drugače zamislili). Bili so prepričani, da bo moč najti splošno veljavno shemo delitve arhivov, ki bi veljala za vse čase in za vse upravne ureditve. Teoretično je zastopal podobne zahteve za ljubljanski mestni arhiv takratni deželni arhivar zgodovinar Franc Komatar in prvemu ljubljanskemu mestnemu arhivarju Antonu Aškercu, ki je začel z delom v arhivu leta 1898, gre za sluga, da se je tej zahtevi uprl. Tako so se tudi v tukajšnjih arhivih občutila trenja, ki so nastajala ob takrat še deloma moderni tendenci po razbijanju fondov in urejanju po snovi sicer urejenih arhivov. Prav tedaj pa se je v arhivski teoriji predvsem po

¹ Jože Žontar-Sergij Vilfan, *Arhivi v Sloveniji*. Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 1970, str. 26-28. Anton Mell, *Archive und Archivschutz in Steiermark*, Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark XXIII, Graz 1906, str. 10-11. Walter Goldinger, *Sachaktenbildung aus der Serie in Österreich*, *Archivalische Zeitschrift* 68, 1972, str. 52-59.

zaslugi nizozemskih teoretikov dokončno uveljavilo nasprotno načelo, po katerem naj se arhivsko gradivo praviloma pušča v prvotni ureditvi in ta ureditev po potrebi celo obnavlja.

Drugo strokovno vprašanje se je nanašalo na odbiranje arhivskega gradiva, po avstrijski terminologiji na t.i. škartiranje. Najstarejši predpis s tega področja, dekret Dvorne pisarne na Dunaju z dne 24. marca 1832, je naročal, da se pri pregledu ne odberejo za uničenje spisi, ki utegnejo biti ali postati potrebni, koristni in pomembni, pa tudi ne taki spisi, ki sicer ne služijo več uradnim potrebam, vendar imajo ali utegnejo imeti v zgodovinskem ali siceršnjem pogledu neko vrednost. Moramo pa omeniti, da je bil v tem času obseg gradiva, ki so mu priznavali pomen za zgodovinskega pisarja, zelo omejen. Šlo je predvsem za zelo staro gradivo ali pa za gradivo posebnega pomena. In še ta ozki krog gradiva je bil spoznan in priznan le v prav ozkih krugih. Za gradivo gospodarske zgodovine tedaj sploh še ni bilo pravega zanimanja. Razumljivo je zato, da so ob urejanjih izločali gradivo, ki bi ga po današnji presoji nedvoumno ohranili. Vredno pa je omeniti, da si je zamislil že omenjeni ljubljanski mestni arhivar Anton Aškerc izločanje kot komisijski postopek, ki ga izvedeta dva zgodovinarja in upravni uradnik.

S teoretičnimi vprašanji arhivskega dela so se v tem času malo ukvarjali. Določen vpliv so imele načelne strokovne razprave o inventarizaciji arhivov, ki so potekale sprva v okviru arhivske sekcije Centralne komisije za raziskavo in vzdrževanje umetnostnih in zgodovinskih spomenikov, ustanovljene leta 1873, kasneje pa v okviru Arhivskega sveta. Ta je bil ustanovljen pri Notranjem ministrstvu na Dunaju leta 1894, toda do leta 1912 so bili njegovo področje dejavnosti le državni arhivi, predvsem centralni dunajski arhivi. Inventarji, ki so jih izdelovali korespondenti in konservatorji Centralne komisije oz. Arhivskega sveta so bili pogojeni z nujnostjo, da bi hitro prišli do pregleda in uporabnosti fondov, in so se po pravilu zadovoljevali pri popisovanju s splošnimi kategorijami, izogibali pa so se razčlenjevanju na podrobnejše cnote. Pri gosposčin-skih in družinskih arhivih je bila glavna teža na podrobnem popisu dokumentov, ki se nanašajo na posamezne osebe, medtem ko so večino upravnih, posestnih in podložniških spisov registrirali le v zelo sumarni ohliki. Da bi olajšali uporabo nedržavnih arhivov, pa tudi zagotovili njihovo varstvo, so začeli njihove inventarje objavljati (1904).²

Po prvi svetovni vojni je prišla večina Slovenije v sestav jugoslovanske države, kjer so v Beogradu, Zagrebu in Dubrovniku obstajali arhivi že z dolgoletno tradicijo in obsežno dejavnostjo. Življenje v novi državi je omogočilo, da je dobila Slovenija v tem času svoje znanstvene in kulturne nacionalne institucije, vendar pa je na arhivskem področju zelo zaostajala. Imeli smo vsega tri javne arhive (poleg Deželnega arhiva v Ljubljani, ki so ga leta 1926 preimenovali v Državnega, ostal pa je nadalje povezan z Narodnim muzejem, ter Mestnega arhiva ljubljanskega, še Banovinski arhiv v Mariboru od leta 1933 dalje), pa še ti so imeli komaj po enega zaposlenega arhivarja (Državni arhiv v Ljubljani stalno šele od leta 1939 dalje). Tudi v slovenski arhivski praksi se je v tem času dokončno, čeprav ne brez izjem, uveljavilo načelo ločitve fondov in spoštovanja prvotne ureditve, ni pa bilo pogojev za preučevanje teoretičnih vprašanj in zato do razvoja arhivistike kot vede pri nas v času do druge svetovne vojne še ni moglo priti.³

Leta 1945 so se v obnovljeni jugoslovanski državi, v kateri je postala Slovenija ena izmed njenih republik, bistveno spremenili pogoji za razvoj arhivske dejavnosti. Zaradi globokih družbenih sprememb so postale velike količine dokumentarnega gradiva, ki so nastale pri poslovanju dotedanjih oblasti, brez aktualnega pomena. Poleg tega so v prvih povojnih letih sledile pogoste upravne spremembe, kar je imelo tudi podobne posledice. Zato je bil dotok novih fondov v arhive čedalje silovitejši. Z odpravo lokalnih samoupravnih skupnosti, zasebne lastnine v gospodarstvu in s podržavljenjem zasebnih arhivov, je postala velika večina vsega arhivskega gradiva državna, kasneje opredeljena kot družbena lastnina. Dotedanji Državni arhiv pri Narodnem muzeju v Ljubljani je leta 1945 nasledil Arhiv Republike Slovenije; v letih 1955/56 se je začela tudi v Sloveniji izgrajevati mreža regionalnih arhivov. Ker so se naloge arhivov povečevale, so se kadrovske krepili, predvsem z delavci z visoko izobrazbo. Opisani razvoj je prisilil arhive, da so morali zapustiti svojo dotedanjo omejitvev na razmeroma malo obsežno starejše gradivo in se usmeriti na novejšo in najnovejšo gradivo, za obravnavo katerega je bilo treba delovne metode šele pripraviti. S tem so hili ustvarjeni pogoji za pričetek teoretičnih preučevanj. Vzpodbudno je vplivala navezava stikov z arhivi v Zahodni Evropi, k čemer je zlasti prispevala mednarodna konferenca Okrogle mize arhivov leta 1957 v Zagrebu.

Zaradi zgodovinsko pogojenih razlik na področju arhivskega dela se je razvijala arhivistika

² Sergij Vilfan, 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Mestni arhiv ljubljanski, Ljubljana 1959, str. 13-19. - Juže Žontar, Delovanje Centralne komisije za umetnostne in zgodovinske spomenike in Arhivskega sveta ter arhivi na Kranjskem, Arhivi XI, št. 1-2, 1988, str. 22-26. - Walter Goldfinger, Geschichte des österreichischen Archivwesens, Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs, Ergänzungsband V, Wien 1957, str.

65-93.

³ Juže Žontar, Archive in Jugoslawien, *Scrinium* 40, Wien 1989, str. 411. - Josip Mal, Kratka navodila za uhranitev arhivov, Časopis za zgodovino in narodopisje XXIII, 1928, str. 175-179.

ločeno po republikah. To je prišlo do izraza tudi v tem, da so začeli objavljati po republikah lastno arhivsko strokovno literaturo (v Sloveniji od leta 1959 dalje) in lastne strokovne časopise (v Sloveniji Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije od leta 1978 in Sodobni arhivi, ki jih izdaja Pokrajinski arhiv v Mariboru ob vsakoletnih posvetovanjih o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih od 1979 dalje). Poudariti pa moramo povezovalno vlogo, ki jo je odigrala v Jugoslaviji zveza republiških arhivskih društev (ustanovljena 1953), med drugim tudi s časopisom *Arhivist*, ki je začel izhajati v Beogradu že leta 1951.

Prvo vprašanje, s katerim so se začele ukvarjati arhivske raziskave v petdesetih letih, so bili metodološki kriteriji za izdelavo inventarjev in pripomočkov za uporabo. Problemi so bili pogojeni s sistemom pisarniškega poslovanja, ki je bil v uporabi v upravnem poslovanju in je slonel tudi po letih 1918 in 1945 na sistemu numeričnih serij zadev. Rezultati teoretičnih preučevanj inventarizacije v Sloveniji so prišli do izraza tudi na VII. Mednarodnem kongresu arhivov v Moskvi (1972) v referatu Arhivskega sredstva za raziskave v službi znanosti, katerega glavni avtor je bil Sergij Vilfan. Preučevanje tipologije registratur je bilo v tem času mišljeno še predvsem kot osnova za urejanje arhivskega gradiva, v novejšem času pa je pridobilo na pomenu tudi kot osnova za popisovanja.⁴

Dobrih deset let po vojni je trajalo, da se je umiril nenormalni pritisk na arhive glede prevzemanja gradiva in so arhivi uspeli ustvariti vsaj splošni pregled nad lastnim gradivom. Sčasoma je bilo potrebno misliti na pripravo in objavo vodnikov po fondih in zbirkah arhivov, kar je sprožilo številna vprašanja v zvezi z metodologijo njihove izdelave. Objava skupnega jugoslovskega vodnika po fondih in zbirkah arhivov je v osemdesetih letih povzročila razpravo o metodah oblikovanja arhivskih fondov.⁵

Lastni problemi ter referat J.H. Collingridgeja na III. Mednarodnem kongresu arhivov v Firenci (1956) so vzpodbudili preučevanja v zvezi z

odbiranjem arhivskega gradiva. Tožišče preučevanj je bilo poleg postopkov odbiranja na listah dokumentarnega gradiva in določanju kate-gorij gradiva trajne vrednosti oziroma rokov hranjenja. Od leta 1968 dalje je bilo to nekaj časa skupna jugoslovska akcija, temelječa na praktičnih izkušnjah in se je - kjer se je razvila različna praksa - tudi razhajala (v Sloveniji se je leta 1981 prešlo na pozitivne liste v kombinaciji s kriteriji za določanje arhivskega gradiva).⁶

Preučevanje pravnih vprašanj (varstvo, razmerja z ustvarjalci arhivskega gradiva, dostopnost) je stopilo v ospredje po letu 1953, ko je bil sprejet Ustavni zakon o temeljnih družbene in politične ureditve in se nadaljevalo po letu 1963, ko je nova Ustava dala podlago za pripravo arhivske zakonodaje, nato pa zopet po letu 1974, ko je bilo treba zakonodajo vsklajevati z novo Ustavo. Seveda je treba obravnavo pravne problematike v tem času presoati v duhu takratnega političnega in družbenega sistema.⁷ Uveljavila pa se je praksa, da so tudi razna področja metodologije strokovnega dela (odbiranje, prevzemanje v arhiv, evidence, urejanje, popisovanje in izdelava pripomočkov za uporabo, uporaba) republiški upravni organi, pristojni za kulturo, urejali s predpisi.

Lexicon of Archival Terminology (Elsevier, 1964) je vzpodbudil preučevanje nacionalne arhivske terminologije. Kot rezultat skupnih naporov je izšel leta 1972 v Zagrebu Rječnik arhivske terminologije Jugoslavije, ki je upošteval hrvatski, srbski, slovenski in makedonski jezik, ne pa strokovnih razlik po republikah. Šlo je za prvo tovrstno delo pri nas, ki pa je tudi sicer že močno zastarelo.⁸

Sčasoma je bilo mogoče preiti na preučevanje gradiva posameznih področij dejavnosti. Raziskovanja so zajela spisovno gradivo (zlasti vprašanja upravljanja s spisovnim gradivom pri poslovanju, vprašanja, ki se navezujejo na organizacijske vede), ter ostale vrste gradiva (registri, karte, načrti itd.), v novejšem času tudi nove vrste zapisov arhivskega gradiva. Pri tem se povezuje z aktivnostmi, katerih rezultat je gradivo.⁹

⁴ Sergij Vilfan, 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, str. 44-47. - Franjo Biljan-Mihuš Milošević-Sergij Vilfan, Les instruments de recherche des Archives au service de la science, *Archivum* XXIV, 1974, str. 153-168 (zadnja dva avtorja pomotoma nista navedena pri objavi). - Sergij Vilfan, Decimalna klasifikacija u arhivistici, *Arhivist* VI, zv. 2, Beograd 1956, str. 3-14. - Sergij Vilfan, Tipologija upravnih registratura, *Arhivist* XX, 1970, št. 2, str. 95-99.

⁵ Arhivski fond in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ, 9 zvezkov, Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije, Beograd 1977-1986 (slovenski arhivi so vsebovani v zvezku, ki je izšel 1984). - J. Žantar, Vodnik po fondih in zbirkah arhiva: Ob objavah vodnikov slovenskih arhivov v zadnjih desetih letih, *Arhivi* XII, št. 1-2, 1989, str. 49-51. - Jože Žantar, Pujasnila k nekaterim vprašanjem v zvezi s pravilnikom u sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva, *Arhivi* XII, št. 1-2, 1989, str. 102-104.

⁶ Sergij Vilfan, Škartiranje: Povodom referata J.H. Collingridgeja na Trećem mednarodnom kongresu arhiva u Firenci, *Arhivist* VII, zv. 1-2, 1957, str. 31-45. - Vladimir Žuner, Valorizacija dokumentarnega gradiva za zgodovino, znanost in kulturo, Ljubljana 1995, 241 str.

⁷ Sergij Vilfan, Arhivi lokalnih zajednica (komunalni arhivi) u Jugoslaviji, *Arhivist* XIX, 1969, št. 2, str. 3-20. - Jože Žantar, Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost, *Arhivi* IV, št. 1-2, 1981, str. 5-36. - Prispevka o slovenski arhivski zakonodaji v *Archivum*, XIX, 1969, str. 218-223 ter v *Archivum* XL (v tisku), ubuje Jože Žantar.

⁸ Hrvatsko-srpsko-slovensko-makedonski rječnik arhivske terminologije Jugoslavije, Zagreb 1972, 77 str.

⁹ Vesta prispevkov o upravljanju s spisovnim gradivom pri poslovanju, *Arhivi* XVI, št. 1-2, 1993. O arhivskih fondih o.z. arhivskem gradivu s posameznih področij dejavnosti v *Arhivi* II, št. 1-2, 1979 dalje (gl. bibliografijo v publikaciji *Arhivsko*

Okoli leta 1980 so se pričela teoretična preučevanja valorizacije dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri poslovanju (načela in kriteriji). Tako kot v drugih vzhodnoevropskih državah, kjer je bila velika večina vsega arhivskega gradiva državna (v Jugoslaviji t.i. družbena) lastnina, je valorizacija obsegala dva nivoja, valorizacijo ustvarjalcev dokumentarnega gradiva ter valorizacijo posameznih enot gradiva.¹⁰

Približno v istem času začinjajo preučevanja metodologije popisovanja arhivskega gradiva. Pričetek uporabe računalnikov v arhivih od srede osemdesetih let ter uvajanje arhivskega informacijskega sistema je odprl nadaljnja vprašanja, povezana z vrstami arhivskega gradiva, arhivskimi enotami in nivoji popisa. Nadalje je bilo potrebno prirediti s standardizacijo metod popisa.¹¹

Preučevanje splošnih arhivskih tehničnih vprašanj ima pri nas svoje začetke že v šestdesetih letih. K temu so prispevale praktične potrebe, pričetki del na konservaciji oz. restavraciji arhivskega gradiva (1956) ter uvedba mikrofilmanja (istega leta). Posvetovanja, ki jih prireja Pokrajinski arhiv v Mariboru od leta 1979 dalje (od 1985 kot Arhivski center, od 1992 kot Mednarodni inštitut arhivskih znanosti), sistematično pospešujejo preučevanje vprašanj, povezanih z arhivskimi zgradbami in opremo ter materialnim varstvom.¹² Preučevanja laboratorija za konservacijo oz. restavracijo pri Arhivu Republike Slovenije so bila usmerjena zlasti na trajnost in obstojnost papirja, vpliv kislosti papirja na staranje, uporabo trajnega papirja v arhivih, postopek dolivanja manjkajočih delov s celulozno pulpo, uporabnost nekaterih sintetičnih polimerov pri konserviranju ter zaščito srednjeveških listin in pečatov.¹³

Že štirideset let razvijajo slovenski arhivi obsežno kulturno in pedagoško dejavnost ter objavljajo vire, šele v zadnjem času pa se posvečajo tudi metodološkim vprašanjem teh dejavnosti.

Razvoj arhivistike je omogočil izdelavo sintetičnih del. Uvodna poglavja Sergija Vilfana v publikaciji 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega (Ljubljana 1959), ki so nastala v času njegovega sodelovanja pri pripravi jugoslovanskega arhivskega priročnika Iz arhivistike (Državni arhiv Srbije, Beograd 1959) predstavljajo prvo sintezo arhivističnih preučevanj v Sloveniji. Naslednjo razvojno stopnjo pomeni priročnik Arhivistika, ki je nastal kot skupno delo Sergija Vilfana in Jožeta Žontarja (1973). Oba avtorja sta sodelovala tudi v jugoslovanskem Priručniku iz arhivistike (Zagreb 1977). Novejše delo je učbenik Arhivistika avtorja Jožeta Žontarja (1984). Kot kolektivno delo je nastala posebna publikacija, ki obravnava arhivsko tehniko (1972)¹⁴.

Majda Smole je avtorica Zgodovine arhivov, ki upošteva poleg domačih tudi arhive v drugih deželah, zlasti tistih, ki hranijo gradivo, pomembno za zgodovino Slovenije in Slovencev (1976). Novejša preučevanja so že precej izpopolnila naše znanje o preteklosti slovenskih arhivov od konca preteklega do srede tega stoletja.¹⁵

Razvoj vede je ustvaril osnovo, da je bila s šolskim letom 1978/79 arhivistika vpeljana na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 so bile dane še boljše osnove za mednarodno sodelovanje na raziskovalnem področju, od česar si obetamo številne vzpodbude tudi na področju arhivske znanosti.

drustvu Slovenije 1954-1994, Ljubljana 1995. - Sergij Vilfan-Bižo Otirepec, Les archives des villes en Slovénie, Archéum XIII, 1963, str. 133-143. - Ema Unick, Cerkevne matične knjige, Vodnik po matičnih knjigah za občino Slovenije I, Ljubljana 1972, str. XVII-LXXXIII. - Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur in den Ländern Kärnten, Krain, Küstenland und Steiermark bis zum Jahre 1918, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives 15, Graz-Klagenfurt-Ljubljana-Guriz/Trieste 1988, 375 str.

¹⁰ Jože Žontar, Perspektive nadaljnega razvoja arhivistike, Deveti kongres arhivskih radnikov Jugoslavije: Referati i saopštenja, Savez drustava arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27-29. IX. 1980, str. 37-45. - Vladimir Žunec, Valorizacija dokumentarnega gradiva za zgodovino, znanost in kulturo, Ljubljana 1995, 241 str.

¹¹ Jože Žontar, Urejanje in popisovanje arhivskega gradiva: Temeljna vprašanja metodologije in postopka, Arhivi V, št. 1-2, 1982, str. 5-14.

¹² Vrsta prispevkov v Atlanti, časopisu, ki ga izdaja Mednarodni inštitut arhivskih znanosti v Mariboru ter v Sodobni arhivi. - Peter Pavel Klasinc, Materialni varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih, Sodobni arhivi, Posebna izdaja št. 2, Maribor 1992, 279 str.

¹³ Jedert Vodopivec-Meta Černič Letnar, Applying synthetic Polymers to Conserve cultural property in Paper, Restaurator

11, Copenhagen 1990, str. 34-47. - Jedert Vodopivec, Conservation in Manuscripts Written with Iron-Gall Ink, Papers of the conference on Book and Paper Conservation, Budapest 4-7 Sept. 1990, Budapest 1992, str. 331-337. - Jedert Vodopivec-Meta Černič Letnar, Cultural Heritage on paper: Situation in Slovenia, Proceedings of the international seminar Degradation of the Archives and Library Materials, Bratislava 22-23. 4. 1993, Bratislava 1993, str. 16-19. - Gabrijele Pepernjak-Meta Černič Letnar - Gabrijele Nivak - Jedert Vodopivec, Alterungsbeständigkeit ungestrichener und gestrichener graphischer Papiere, Das Papier 49, zv. 2, 1995, str. 64-69. - Nada Majeen, Osnove varovanja in konserviranja knjižničnega in arhivskega gradiva, Ljubljana 1995 (v tisku).

¹⁴ Sergij Vilfan, 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Ljubljana 1959, str. 39-57. - Sergij Vilfan-Jože Žontar, Arhivistika, Ljubljana 1993, 170 str. - Jože Žontar, Arhivistika, Ljubljana 1984, 170 str. - Arhivska tehnika, Ljubljana 1972, 223 str.

¹⁵ Majda Smole, Zgodovina arhivistike in arhivske službe, Ljubljana 1976, 172 str. - Več razprav v Arhivi XI, št. 1-2, 1988 do XIV, št. 1-2, 1991. - Zgodovinski pregled v 50 let Pakrajinskega arhiva Maribor, Maribor 1983, str. 9-25.

ZUSAMMENFASSUNG

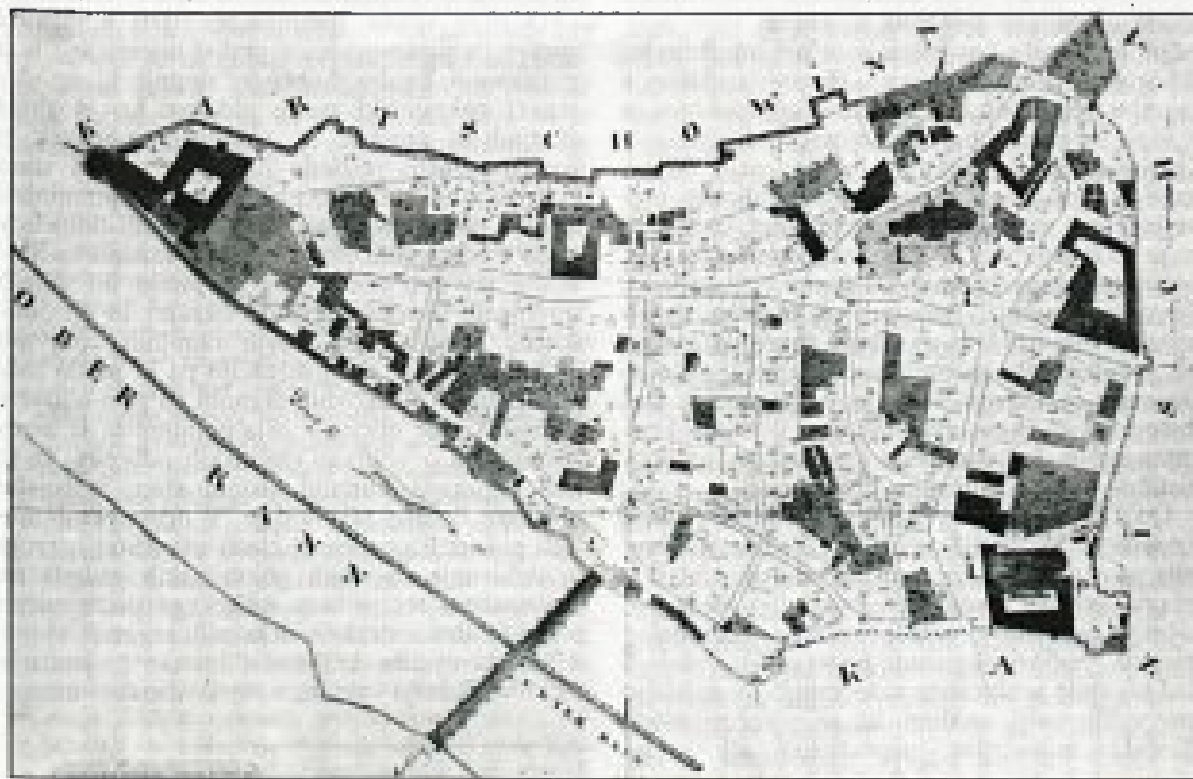
GESCHICHTE DER ARCHIVISTIK IN SLOWENIEN

Bis zum Ende des Ersten Weltkriegs war die Archivtätigkeit in Slowenien eng mit der Entwicklung in der Habsburgermonarchie verbunden. Im Laufe des 18. Jahrhunderts kam es allmählich zu einer Trennung zwischen dem historischen Archiv und dem Verwaltungsarchiv. In Theorie und Praxis war eine Umgestaltung nach stofflichen Gesichtspunkten modern und nur langsam setzte sich das Prinzip der Beibehaltung der ursprünglichen Einordnung durch. Für dieses Prinzip setzte sich auch der Ljubljanaer Archivar Anton Aškerc ein, der im Jahre 1898 seine Arbeit im Archiv aufnahm. Nach dem Ersten Weltkrieg, als der überwiegende Teil Sloweniens Bestandteil Jugoslawiens war, gab es in Slowenien nur drei öffentliche Archive: außer dem Landesarchiv in Ljubljana (das im Jahre 1926 zum Staatsarchiv umbenannt wurde und noch weiterhin Bestandteil des Nationalmuseums blieb) und dem Stadtarchiv Ljubljana, bestand seit 1933 noch das Banskofortsarchiv in Maribor. Die Tätigkeit des Staatsarchivs beim Nationalmuseum in Ljubljana wurde im Jahre 1945 vom Archiv der Republik Slowenien fortgeführt. In den Jahren 1955/56 begann man auch in Slowenien, ein Netz regionaler Archive aufzubauen. Infolge der historisch bedingten Unterschiede im Bereich der archivischen Arbeit entwickelte sich die Archivistik gesondert nach Republiken, was sowohl in der eigenen Fachliteratur (seit 1959) sowie in Fachzeitschriften (seit 1978) zum Ausdruck kam. Die Entwicklung des Faches schuf die Grundlage dafür, daß mit dem Studienjahr 1978/79 die Archivistik als Studienfach an der Abteilung für Geschichte der Philosophischen Fakultät eingeführt wurde.

SUMMARY

HISTORY OF ARCHIVAL SCIENCE IN SLOVENIA

Up to the end of World War I, archival activities in Slovenia were closely related to the development of the Hapsburg monarchy. In the 18th century a division between the historical and administrative archives was made. In practice and in theory, the arrangement of records by contents was popular, and only gradually did the principle of preserving the original arrangement of records prevail. The latter principle was adhered by Anton Aškerc, Ljubljana's Archivist, who began working in the archives in 1898. After World War I, when the majority of Slovene territory was incorporated into Yugoslavia, there were only three public archives in Slovenia: the Provincial Archives in Ljubljana (renamed the State Archives in 1926, but still connected to the National Museum), the Municipal Archives of Ljubljana, and, after 1933, the Provincial Archives in Maribor. In 1945, the State Archives in Ljubljana, connected to the National Museum, became the Archives of the Republic of Slovenia. In 1955/1956, a network of regional archives started to establish itself in Slovenia. Due to the historical differences in Yugoslavia, the archival practice and archival science developed separately in each republic. Slovene archivists started to publish their own professional publications (after 1959) and reviews (after 1978). The development of archival science to be introduced as a subject in the history department of the Faculty of Arts in Ljubljana in 1978/79.

Katastrski načrt Ptuj iz leta 1824, Štajerski deželni arhiv v Gradcu, Zbirka katastrskih map